

tur particula *forte* vel *fortasse*, ut denotetur incertitudo Prophetiæ. Posterior est, quia in Prophetiis comminatoriis seu promissoriis sæpe necesse est uti hac expositione, et subintelligere conditionem, scilicet: Si causæ non mutantur; ergo etiam in præsentem id fieri potest. Hæc expositio nulla ratione admittenda est; nam, ut in simili notavit Augustinus cont. Don., lib. de unitate Eccl., c. 9, multum derogat veritati Scripturæ et certitudini Prophetiæ hæc licentia interpretandi Scripturam, addendo illi aliquid, vel subintelligendo, pro uniuscujusque arbitrio. Præsertim quia Deus, in prædictis locis, non dicit: Verisimile est hoc esse futurum; sed simpliciter: Hoc erit; ut, in testimonio primo citato, tam absolute respondit Deus, sicut David interrogavit. Secundo, in aliis locis additur etiam particula denotans certitudinem, per quam explicantur alia testimonia. Exod. enim 34, dictum fuerat: *Nec uxorem de filiabus eorum accipies, ne postquam illa fuerit fornicata, fornicari faciat filios tuos.* Et Deuteronom. septimo additur: *Quia seducet filium tuum, ne sequatur me.* Rursus tertio Regum undecimo, amplius declaratur: *Certissime enim avertent corda vestra, ut sequamini Deos alienos.* Aliis item locis tam absolute prædicuntur hæc futura conditionata, sicut absoluta. Est notandus Joan. 5: *Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Unde Sancti colligunt Judæos credituros Antichristo, et tamen prædictio illa in rigore tantum conditionalis erat. Item quod Joan. 6., de Christo dicitur: *Cum sciret quia venturi essent ut facerent eum Regem*, etc., de hac scientia ab omnibus intelligitur. Tertio, ex Patribus citatis, præsertim ex Augustino et Prospero, constat has prophetias esse certas et indubitatas, et idem docent omnes expositores quos citavi, super Matth., et ibidem Abulens., quæst. quinquagesima secunda, et gl. Quarto, quia alias fere non habent majorem certitudinem hæc divina oracula, quam oracula dæmonis, potuissetque David, etiam post divinum responsum, sine peccato dubitare; quod videtur valde falsum. Sequela probatur quoad primam partem, nam quoad alteram per se nota est; quia, sicut Deo nota est natura et propensio nostræ voluntatis, ita est etiam dæmoni. Unde etiam potest probabilissime conjectare quid in tali occasione faciet liberum arbitrium, et quamvis divina cognitio ex parte cognoscentis perfectior sit, tamen etiam dæmon comprehen-

dit voluntatem saltem quoad naturalia; et in ordine ad actus malos habet quemdam excessum, in quantum ipse potest ad illos instigare, et magna vi inclinare ad illos.

7. *Particula* forsitan, *quid in futurorum prædictionibus in Scripturis denotet.*—Quinto (ut respondeamus conjecturis in contrarium), magna deceptio est existimare, quando in Scriptura additur particula *forsan*, aut similis, id fieri propter incertitudinem divinæ scientiæ, quod ubique sancti Patres negant; Hieronymus, Ezech. 2, et Jer. 26: *Verbum (inquit) ambiguum forsitan majestati Dei non potest convenire, sed nostro loquitur affectu, ut liberum homini serretur arbitrium.* Similia habet Theodoretus eisdem locis: *Non ignorandi (inquit) verbum est.* Et Ambrosius, l. 2 de Pœnit., c. 5, idem tractans, infert ut absurdum: *Dicant ergo Dominum ignorasse quid esset futurum.* Idem Eusebius, l. 6 de Præpar., c. 9; Chrysostomus, tractans illud Matth. 21: *Verebuntur forte filium meum*; D. Thomas cum Remigio et aliis, Matth. 11. In cujus confirmationem adduci potest quod in rebus etiam certissimis additur interdum similis particula, *forte*; Joan. 8: *Si me sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis*; et Joan. 5: *Si crederetis Moysi, forsitan et mihi*; Actor. 8: *Pœnitentiam age, si forte remittatur tibi.* Igitur hæc particula interdum additur alicujus mysterii significandi causa, scilicet, vel ad denotandam arbitrii libertatem, ut Hieronymus et alii asserunt; vel ad significandam difficultatem talis effectus, ut ait Gregorius, homil. 18 in Ezechielem. Interdum vero (ait Ambrosius supra) est phrasis et modus loquendi Scripturæ, quæ humano more ad homines loquitur, quod significavit etiam Augustinus, tract. 37 in Joan., et Enarrat. in Psalm. 2, circa illa verba: *Ne quando irascatur Dominus.* Ulterius in græcis codicibus sæpe est particula, quæ certitudinem potius quam ambiguitatem denotat, et verti posset: *Utique sane*, etc., ut notat Abulens., et Jansen. supra Carthus.; et Titelm., Matth. 11; Card. Tolet., Joan. 45 et 8.

Ultima confirmatio prædictæ veritatis.

Ultimo, ex prophetiis comminatoriis et promissivis hæc veritas potius confirmatur, nam illæ etiam sunt infallibiles, et non conjecturales; sunt quidem etiam conditionatæ, tamen in eo ordine infallibilitatem habent, quia si conditio impleatur, et præmium etiam aut

pœna infallibiliter conferetur; ergo similiter in præsentem revelatio illa conditionata, ut sic, debet esse infallibilis saltem sub conditione.

8. *Tertia responsio adducta.*—*Testimoniis confutatur.*—Quamobrem dicunt alii esse quidem infallibiles has revelationes, habere tamen infallibilitatem in causa, quia non revelantur effectus in individuo et in particulari cum omnibus circumstantiis, sed solum in communi et confuse; hoc autem modo potest certo cognosci effectus contingens in causa sua, ut facile potest exemplis ostendi. Sed hæc responsio non satisfacit prædictis testimoniis, nec declarat satis perfectionem scientiæ et revelationis divinæ. Primo enim in aliquibus locis prædicantur actus liberi satis in particulari, ut in facto Saul et David. Secundo, quando causa, etiam in communi sumpta, est indifferens vel propensa potius in contrarium, non potest in ea certo cognosci effectus oppositus; verbi gratia, quod Adam esset peccator, et consensus tali tentationi, non poterat cognosci in causa, etiam abstrahendo a circumstantia, quia ita erat recte institutus, ut longe facilius esset illi non peccare, magisque esset ad hoc propensus; ostendemus autem inferius hæc etiam futura a Deo cognosci, et in exemplis adductis videtur esse hujusmodi, quod de Tyriis et Sidoniis Christus revelavit; nam, ut supra dicebam, in eis nulla erat dispositio ad pœnitentiam, unde, considerata illa causa prout tunc erat disposita ad talem effectum, vel magis erat repugnans quam propensa, vel certe, omnibus pensatis, ad summum erat indifferens. Tertio denique magna imperfectio tribuitur Deo, cum existimatur vel ipsius cognitionem in illa confusione sistere, et non clare, et in particulari videre quibus in individuis accideret id quod de communitate aliqua revelat; vel certitudinem scientiæ et revelationis ejus non esse majorem quam sit illa quæ ex causis sic confuse conceptis accipi potest.

9. *Quarta refellitur.*—Atque hinc ulterius rejicitur aliorum responsio dicentium, solum prædici futura, quæ in quadam motione Dei efficaci cognosci possunt. Primum enim hoc non pertinet ad quæstionem an hæc cognoscantur, quam modo tractamus, sed ad quæstionem quomodo hæc cognoscantur, quam infra disputabimus. Deinde refellitur duplici ratione. Prima, quia talis motio efficax vel supponit hanc scientiam, et ita non potest esse ratio illius; vel si illam non supponit, non potest esse efficax, quin physice præde-

terminet voluntatem, et consequenter cum libertate pugnet, ut ex tractatis libris præcedentibus satis constat. Secunda est, quia hæc motio efficax, qualiscumque illa sit, non datur nisi ad opera bona; Deus enim ad malum non movet, ut secundo libro fuse demonstratum est. In prædictis autem testimoniis non solum prædicuntur opera bona, sed etiam peccata sub his vel illis conditionibus; non ergo fundatur illa prædictio et præscientia in tali motione. Minor constat in facto Saul, et addi potest simile de Pharaone, Exodi 3: *Ego autem scio quod non relinquet vos Pharaon, nisi per magnam manum*; et infra: *Ego extendam manum meam*, etc. In quibus verbis una vel potius duplex propositio conditionalis cognita involvitur, scilicet, quod per ordinaria media, vel auxilia, si adhiberentur, Pharaon non esset movendus ad dimittendum populum, et quod per magna signa esset permovendus. Quem locum ita videtur exponere Augustinus, de Præd. et grat., c. 7, ubi concludit: *Vox Dei est, quæ Pharaonis voluntatem, sicut præviderat, indicabat.* Et per idem præscientiæ genus declarat ibidem Pharaonis indurationem, dicens: *Alta Deus præscientiæ suæ luce præscivit Pharaonem non fuisse mutandum, etiamsi talia signa fierent.*

10. *Quinta improbat.*—Unde tandem improbabile etiam est quod quidam, convicti prædictis testimoniis, asserunt, Deum quidem cognoscere aliqua ex his conditionatis quæ revelavit, non tamen omnia, sed fortasse illa quæ speciali modo præordinavit, voluit aut permisit. Est enim hoc plane voluntarium et falsum; ostendimus enim in omni genere actionum liberarum habere Deum hanc scientiam, scilicet, in bonis et in malis, in naturalibus et supernaturalibus, in communi et in particulari; ergo nulla probabili ratione potest hæc scientia limitari ad quædam, et non ad omnia extendi. Maxime quia ostendemus non posse hanc scientiam fundari in præordinatione, et multo minus in permissione; quia effectus permissus ex vi permissionis non est infallibiliter futurus, nisi hæc scientia supponatur, ut in 2 lib. declaratum est.

11. Tandem adjungere possum quod modus loquendi ex hac conditionata præscientia est adeo frequens in Scriptura, ut plane constet et generalem esse hanc præscientiam in omni genere effectuum, et actuum liberorum, et Deum illa maxime uti in suæ providentiæ gubernatione; verbi gratia, cum Gen. undecimo dicitur: *Ecce unus est populus, et unum*

est labium omnium, ceperuntque hoc facere, nec desistent a cogitationibus suis donec eas opere compleant. In his verbis clarum est subintelligi conditionem, scilicet: Nisi impediantur, vel: Si non confundatur lingua eorum; unde subditur: *Venite igitur, descendamus et confundamus linguam eorum*, etc. Ecce ex illa præscientia conditionata providit Deus talem medium, quo illorum hominum conatus impediret. Est etiam optimus locus ille Matth. 24: *Nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro, sed propter electos breviantur dies illi*. Prænovit ergo Deus etiam electos fuisse tribulatione superandos, si esset diuturnior, et ex hac præscientia providit ut brevi tempore duraret. Unde constat ex hac præscientia providere Deum electis suis summa liberalitate et gratia opportuna remedia, quibus vel non cadant, vel, si ceciderint, liberentur. Atque hac ratione Sancti homines divinæ gratiæ et providentiæ attribuunt, quod ab iis periculis aut tentationibus liberentur aut præveniantur, in quibus scit Deus fuisse lapsuros, si in ea incidere, juxta illud Sap. 4: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus*, etc.; et illud Isai. 4: *Nisi Dominus reliquisset nobis semen, sicut Sodoma fuisset, etc.* Similia frequenter in Scriptura occurrunt.

12. Neque contra hanc primam probationem aliquid potest ex Scriptura objici, quod difficultatem habeat; nam, quod de particula *forte*, et de comminationibus adduci poterat, jam declaratum est. Solum possunt movere verba illa Exod. 14, ubi Deus, dans Moysi signa per quæ induceret populum ad credendum, sic inquit: *Si non audient sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis; quod si nec duobus his signis audierint, credent tertio*. Qui loquendi modus videtur indicare incertitudinem eventus, priori posita conditione vel secunda.

Respondetur hoc testimonium vel non obesse nobis, vel potius prodesse, quia illa futura non erant utcumque conditionata, sed ponenda in re; non ergo ignorabat Deus quem effectum habiturum esset primum signum, secundum et tertium. Sensus ergo est quosdam fuisse credituros in primo signo, et non alios; deinde alios fuisse credituros in secundo, et tandem omnes in tertio; et ideo, quia hoc prævidit Deus, vel absolute, vel etiam sub conditione, omnia illa signa dedit. Et hactenus de Scripturæ testimoniis.

CAPUT II.

EX DOCTRINA SANCTORUM PATRUM OSTENDITUR HABERE DEUM CERTAM SCIENTIAM FUTURORUM CONTINGENTIUM CONDITIONATORUM.

1. Si varios loquendi modos in Sanctis Patribus accurate observemus, non obscure, ut opinor, constabit eos non minus certos fuisse de hac scientia Dei, quam de absoluta scientia futurorum contingentium. Et primo, sumo argumentum ex illa quæstione, quam sæpe proponunt, cur Deus creaverit angelos, vel Adam, eisque præceptum imposuerit, cum præsciret illos fuisse peccaturos? In hac enim interrogatione aperte est quæstio de scientia conditionata, et non de absoluta, nam præscientia absoluta supponit permissionem; ergo non potuit Deus tale peccatum permittere cum absoluta præscientia ejus, multoque minus potuit illam absolutam præscientiam habere ante voluntatem creandi Adam; ergo, si sermo esset de hac præscientia absoluta, facilis esset ad quæstionem responsio, negando quod assumit; quia quando Deus habuit voluntatem creandi Adam, nondum intelligitur habuisse illam præscientiam. Sancti autem Patres non ita respondent, sed admittunt præscientiam futuri peccati ante illam voluntatem creandi Adam, et respondent nihilominus ex sua bonitate voluisse creare illum; aperte igitur loquuntur de scientia conditionata.

2. *Prima probatio ex Patribus.* — De qua re est optimum testimonium apud Hieronymum, dialog. 3 contra Pelag., ubi refert hoc Marcionis argumentum: Vel præscivit Deus hominem in paradiso positum, mandatum transgressurum, vel non præscivit. Si præscivit Deus, non peccavit homo, quia non potuit divinæ scientiæ resistere. Si non præscivit, cui aufers præscientiam, aufers et divinitatem. Respondet Hieronymus et præscivisse Deum, et peccasse hominem; quia ita Deus præscivit, ut eum in sua libertate reliquerit. Hoc idem argumentum Marcionis copiosius tractat Tertullianus, l. 2 contra Marcionem, a capit. 4 usque ad 7, et ex illo aperte constat sermonem esse de scientia conditionata, quæ antecedit voluntatem creandi, et simul numeratur a Tertulliano cum bonitate et potentia Dei; et dicit ab his tribus procedere divinam providentiam, permissionem, creationem, etc.

Idem argumentum tractat Gregorius Nissen., magna Catech., cap. 7, negans sequi Deum esse auctorem mali, propterea quod hominem creare voluerit, quem præsciebat peccatorem. Justin. etiam, quæstion. 78, et Irenæus, l. 4 contra hæres., capit. 75, ad finem; Gregorius item Nazianz., orat. 42, in fine: *Mandatum (inquit) accepimus, ut eo servato gloriam assequeremur, non quod Deus id quod futurum erat ignoraret, sed quod arbitrii libertatem lege sanciret*. Ubi considerandum est in eo signo in quo voluit Deus dare mandatum, jam habuisse præscientiam futuræ transgressionis, si mandatum daretur. Damascenus etiam, dialogo contra Manichæos, fol. 475, tractans eandem quæstionem, a Manichæis propositam, cur scilicet Deus creaverit angelos, quos malos futuros esse præscivit, respondet bonitatem Dei fuisse in causa, quæ vicit præscientiam, et eodem modo loquitur Theodoretus, quæst. 37 in Genes., et Isidorus, l. 4 de Summo bon., cap. 13: *Quia (inquit) sicut præscivit Deus lapsum, ita præscivit quomodo posset illi subvenire*. Idem Eusebius, 6 de Præparatione, capit. 9. Optime Augustinus, libr. 2 de Nupt. et concupis., cap. 16, et libr. 5 contra Julianum, capit. 8; et 1 contra Crescon., capit. 8; et 21 contr. Faust., capit. 14, 16 et 21; et 1 de Origin. animæ, capite 11. In quibus posterioribus locis non tantum de primis hominibus, sed etiam de cæteris loquitur, quos Deus creat, eisque præcepta dat, quum præsciat esse lapsuros: *Quia alias (inquit) non tantum judicares, si propterea creare noluisset, quia peccaturum eum esse præscivisset*. Eodem modo tractat eandem quæstionem de Adamo, Eva et Angelis, Chrysostomus, homil. de Adam et Eva, tomo primo, et de crucifixoribus Christi, homil. de Anathem., tom. 5: *Eos (inquit) præsciens formavit, vincente præscientiam bonitate*. Quæ verba non possunt nisi de præscientia conditionata intelligi, nam scientiam absolutam futurorum non vincit bonitas, sed potius est quædam origo illius. Cyrillus etiam, l. 9 in Joann., c. 10, sic quærit: *Si omnia scire Christus creditur, cur Judam, qui futurus proditor erat, eligit? Et infra ait similiter quæri posse: Cur Saulem elegisti, quem sciebas gratiam tuam sprethurum? Cur primum hominem de terra formasti, quem sciebas mandatum non servaturum? Cur angelorum naturam creasti, cum, ut Deus, prævideris futuram nonnullorum rebellionem? Quæ omnia de hac scientia procedunt, ut ex dictis constat; et illam admittit Cyrillus, et respondet*

propter hanc præscientiam non debuisse Deum has rationales creaturas non condere, quæ peccaturæ erant, cum peccatum, non a Deo, sed ab earum libertate esset profecturum.

Eandem doctrinam recte tradit Ambrosius, lib. de Parad., cap. 10, tractans specialiter de peccato Evæ; et Moyses Syr., in tract. de Parad., part. 1, c. 14. Ac denique eadem quæstio et responsio habetur in opuscul. de Præscient. et prædest., cap. 7, quod nomine divi Thomæ, in fine 1 part., circumferri solet.

3. *Secunda probatio.* — Secundo afferri possunt testimonia Sanctorum, in quibus ex hac præscientia rationem sumunt, ob quam Deus aliquos præmaturo tempore rapit, priusquam peccata committant, quæ Deus præscivit commissuros si viverent, et maxime admirantur Sancti, cur aliis non conferat hoc beneficium Deus, de quibus eandem habet præscientiam, cum tamen conferre posset, si vellet, quod necesse est intelligi de præscientia hac conditionata; nam si intelligatur de præscientia absoluta, certum est non posse Deum retrocedere, et mutare (ut sic dicam) quod facere decrevisset. Sic Augustinus, de Dono persev., c. 5: *Certe (inquit) poterat Deus, præsciens illos esse lapsuros, auferre de vita*. Et lib. de Corrept. et grat., c. 8, hoc dicit esse abditum mysterium divinæ electionis; nam aliqui, licet multo tempore pie vivant, donec peccent non moriuntur: *Respondeant (inquit) cur prius quam peccarent non rapuit illos Deus; an quia non potuit, vel quia eorum mala non præscivit? Nihil horum nisi perversissime ac impiissime dicitur*. Similem doctrinam habet lib. de Grat. et lib. arb., c. 23, et l. 1 de Pecc. merit. et remiss., cap. 21, et epist. 105, sub finem, ubi primum dicit non posse hanc dici absolute scientiam futurorum: *Nam quomodo (ait) futura erunt quæ nulla erunt?* Deinde vocando illa secundum quid futura, id est, sub conditione, præscientiam eorum (quam aperte admittit) negat posse esse causam aliqujus pœnæ vel damnationis, et secundum hanc scientiam exponit illud Sap. 4: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus*. Eodem modo procedit Gregorius Nissen., orat. de Infantib. qui præmaturo rapiuntur; et Cyrillus Alex., l. 3 contra Julian., post medium, approbat dictum Porphyr.: *Quod Deus sciens futurum, sæpe numero prævenit, nos quidem adhuc adolescentes prius e vita eripiens, illos vero relinquens, etc.*

4. *Tertia probatio.* — Tertio, generatim loquendo de providentia divina, Sancti sæpe